

Een uitstapje naar de Duinen.

Op een Zaterdagmiddag in het begin van Augustus gingen we uit, mijn vriend V. en ik, om de duinstreek ten noorden van het dorpje Ter Heijde te doorzoeken. 't Weer was wel niet uitlokkend, maar V. had nog geen vacantie en buiten zijn schooluren nog heel wat bezigheden. Hij kon maar nu en dan een middag uitbreken.

We hadden nog geen kwartier geloopt, of de dreigende bui, die het onderwerp van ons bezorgd gesprek had uitgemaakt, gaf wat hij beloofd had: regen in dikke druppels. Wat zouden we doen? De gelegenheid deed zich niet alle dagen voor en spoedig schuilden we op hoop van droogte ter zijde van de weg, de een onder een linde, de ander onder een dichte meidoorn. Een heerlijk geluid voor een stadsmensch, dat mollig tikken van de regendroppels op de breede blaren boven u, als ge met reden kunt hopen, dat het niet te lang zal duren. De bui dreef weldra uiteen en „we zullen het maar wagen” was 't eenparig besluit. En een waag was het, want boomen om onder te schuilen hadden we op onze tocht niet meer te wachten en gastvrije daken lagen ver genoeg buiten onze koers om er kletsnat binnen te vallen.

De lezer kent misschien het dorpje Ter Heijde niet dan uit de geschiedenis van de eerste Engelsche oorlog en zou bij een nadere kennismaking ook niet veel winnen. Als uitgangspunt voor een botanische wandeling is het echter niet te versmaden.

't Eerste wat onze aandacht trok was een forsche Weg

Lycium barbarum

distel (*Onopordon Acanthium*) vlak achter het dorp. Daar moesten we eens naast gaan staan, altijd op zekere afstand, want wie zou geen ontzag hebben voor zoo'n stekelige gast, tot de tanden gewapend. We waren dan nieuwsgierig, wie van ons drieën de langste was. Ik moet tot onze schande bekennen, dat we 't verloren: hij keek ons beiden over 't hoofd en moet zijn 1 Meter 80 gehaald hebben. Ge herkent hem gemakkelijk aan zijn groote bladen, breed

geveugelde stengel en groote roode bloemhoofdjes. De eenzadige vruchten zijn vrij groot, langwerpig, lichtbruin met donkere vlekken en dragen een grof, borstelig, vuilwit vruchtpluis. Lust om ver weg te vliegen hebben ze niet. Ze zitten met het onderende in de cellen van een honing-raatachtige bloembodem vast, met dien verstande, dat de loodrechte wanden dezer cellen in spitse tanden uitloopen.

Opmerkelijk, dat alle heggen, die de erven van dit dorp omringen, bestaan uit dezelfde heester soort met lichtgrijze neerhangende takken, *Lycium barbarum*. Als ge goed kijkt zult ge er hier en daar dorens aan zien. In Augustus draagt hij donkerpaarse bloemen met onregelmatige meest tweetandige kelken en trompetvormige bloemkronen, waar de meeldraden uitsteken. Later vindt ge er roode bessen aan. 't Is een vreemdeling uit Afrika, een barbaar die de kusten der Middellandsche Zee met die van de Noordzee verwisseld heeft. Hij is de eenige volslagen heester onder onze Solaneeën.

Op de platte rug der zeeduinen groeit de Meerdistel (*Eryngium maritimum*), een schermbloemige zonder schermen, die we licht zouden aanzien voor een Composiet; we zijn dat zoo van onze distels gewoon, en deze heeft ook kogelronde bloemhoofdjes. Zijn blauwe bloemkroon bestaat uit losse blaadjes, dus kan 't geen Composiet zijn. Dit belet hem echter niet, fel te steken en de stadsdametjes, die met groote bossen van deze plant liepen, want ze is fraai grijsblauw en sterk geaderd en belooft zich in een droog bouquet eenige tijd goed te houden, lieten ze voorzichtigheidshalve aan een touw bungelen. Wat verder landwaarts in vindt ge de lichtgroene Akkerkruisdistel (*Eryngium campestre*) met witte bloemen, meer ingesneden bladen en kleiner van gestalte dan zijn bloedverwant.

Kijk, merkt V. op, hoe op zoo'n droge kale helling zulke groote struiken vleezig en sappig blijven, en hij wees me op een paar planten, die aan de buitenhelling van de zeeduinen tusschen de rietwisschen in het mulle zand stonden. Wijd vertakte, lage planten met plomp ingesneden dikke bladen. Ze bloeien lichtpaars. 't Is de Zeeraket (*Cakile maritima*). We zagen ze enkel in de onmiddellijke nabijheid van de zee.

Het land dat voor ons ligt, is een rechthoekige duinstreek tusschen de kust en de daaraan evenwijdige Haagsche straatweg. Door twee dwarslijnen is die streek in drie ongeveer gelijke rechthoeken te verdeelen, waarvan de eerste twee van zuid naar noord doorsneden worden door een slaperdijk. De eerste is voor de aardappelteelt in gebruik genomen. Smalle dijkjes doorkruisen dit veld en bewaren de akkers voor verstuiwen. De tweede is een vlak land, waar koeien onder toezicht van een hoeder een uitgestrekte maar schrale weide vinden. 't Zal ze zwaar genoeg vallen hier de maag te vullen, te meer daar het hier wemelt van konijnen en vele varkens maken de spoeling dun.

Het plukken van twee exemplaren van dezelfde plant bezorgde ons hier een verrassing. Hoe konden we ook toen reeds weten, dat de eene naar muskus rook en dat in haar bloemen de helmdraden ter weerszijden van een klein tandje voorzien waren! Later bleek dat eerst en toen moesten we naast de Gewone Reigersbek (*Erodium cicutarium*) de Welriekende Reigersbek (*Erodium moschatum*) erkennen. De zakflora's zeggen, dat er verschil bestaat tusschen de bladvormen dezer twee soorten, mijn vriend en ik konden dat met de beste wil niet in 't oog krijgen. Bij beide zijn de vruchtstelen gebogen als de hals van een

vliegende reiger. De kop bestaat uit vijf kluisjes, die als ze rijp zijn losspringen en hun naald wringen als een kurketrekker. Bekijk ze eens goed, dan ziet ge dat er stijve haren ter zijde van de naald afstaan. Giet er nu een druppel water op en dadelijk gaan de haren stijf tegen de naald aanliggen en de kurketrekker wordt een rechte lijn. Na het opdrogen herneemt alles zijn oude stand.

Door die beweging dringt het kluisje bij afwisseling van vochtigheid en droogte in het losse zand, waarin het door de stijve borstels bij hun zijwaartsche beweging wordt voortgeschoven. Staat hiermede het feit in verband, dat we de Reigersbek juist vonden op niet of dun begroeide plekken, gunstig voor de opname van het zaad?

De lucht wou nog altijd niet goed opklaren, maar 't bleef toch droog. Het vlakke duin leverde weinig op. Het St.-Janskruid (*Sedum purpureum*) bloeide nog niet. Op de slaperdijk een reeks Bremstruiken (*Sarothamnus scoparius*), nu stampvol zwarte peulen. In 't voorbijgaan kunt ge ze hooren openspringen met knappend geluid. De bruine

Zaad van Reigersbek.

zaden die er dan uitkomen zijn kleiner dan men van zulke groote peulen verwachten zou. Hier en daar in de laagte een exemplaar van het mooie lichtroode Duizendguldenkruid (*Erythraea centaurium*) dat zijn naam dankt aan de waarde die er in de geneeskunst aan werd toegekend. Bezie de helmknoppen eens na het openspringen

„Als we schuin toelopen,” zei V. „komen we langs een drank; daar is misschien iets te vinden.” Een drank is een kleine vijver, waaruit het vee drinkt. Aan de waterkant groeide o. a. *Lycopus europaeus*, een plant die bewijst dat twee meeldraden voldoende zijn om Lipbloemige te heeten. Ze draagt kleine witte bloemen, van binnen met fijne purperen stipjes. Haar smalle bladen zijn grof gezaagd.

Een dwarsdijk over, waartegen de slaperdijk doodloopt en nu lag een echt duinland voor ons, hooge toppen en diepe dalen. Een eldorado voor stroopers. Het zand is er letterlijk platgetrapt door de konijnen, overal kruisen zich hun wegen. Die zijn duidelijk zichtbaar op de plaatsen, waar de bodem begroeid is. Het zijn paadjes van 1 d.M. breedte, een weinig hol uitloopen en van alle naar boven strevende plantengroei beroofd. De stroopers maken er gebruik van om er hun strikken op te zetten. Beklim een top en als ge aan de andere kant in de vallei afdaalt komen er tien, twintig konijnen uit de struiken schieten. Ze loopen niet ver weg, ter halver hoogte van de helling tegenover u blijven ze zitten. Daar, eenige meters van u af, probeert er een weg te kruipen onder het lange gras, maar zijn ooren verraden hem. Ginder hoort ge het stampen van de achterpooten op de grond. Schrik niet, als ge lager afdaalt, er liggen daar beneden nog meer konijnen. Ze zullen vlak voor uw voeten opvliegen, juist

vroeg genoeg om niet vertrapt te worden. 't Zijn bijna alle halfwassen exemplaren of kleiner.

In deze duindalen groeit overvloedig de Orchidee (*Epipactis palustris*). Deze heeft geen knollen in de grond, zooals Orchis. maar een wortelstok. De bloemen zijn groenrood van buiten, van binnen bruinrood met veel wit.

Ze zitten aan gedraaide stelen. Het voornaamste der dekbladen, het lipje, is diep ingesnoerd en dus in twee leden verdeeld; het mist de zak of spoor van Orchis. *Epipactis latifolia*, de breedbladige, komt hier schaars voor, Slechts bij toeval vond V., die even van mij afdwaalde, er een paar. De onderste bladen dezer plant zij bijna even breed als lang, de bloemen zijn groenachtig, de heele plant, vooral de bloemtros schiet veel hoger op dan *E. palustris*.

We waren in de gelegenheid ons te verwonderen over Heukels, die in zijn Schoofflora de Duindoorn (*Hippophaë rhamnoides*) niet zeldzaam noemt. Wanneer mijnheer Heukels hier was geweest, zou hij het zeker vervangen door zeer algemeen. Van Loosduinen tot den Hoek van Holland ontmoet ge die heester bij duizenden. Het is me opgevallen, dat ik er zoo weinig vrouwelijke exemplaren van zag. In Mei, toen hij onaanzienlijke roestkleurige bloemen droeg, kon ik niet één vrouwelijke duindoorn vinden. Nu ontdekte ik er na lang zoeken een met roode bessen. De bladen, bloemen en vruchten zijn met rosse schubbetjes bedekt. De eerste zijn smal en lichtgrijs aan de onderzijde. In de duinen bij Velzen, langs de weg naar Wijk aan Zee zijn de vrouwelijke duindoorns talrijk.

Mijn tochtgenoot ving behendig een vlug hagedisje, dat onder de helm vluchtte. Deze mooie diertjes zijn in de duinen gemakkelijk te vinden. Om ze te vangen, moet men vlug zijn en een kinderachtige vrees overwinnen. 't Beestje staat nu op spiritus en is nog niet minder fraai dan toen het van warme zonneschijn genoot.

Zoo'n wandeling door mul zand en over steile hoogten is vermoeiend. 't Zou wel gaan, als de bodem maar niet zoo glad was. De schoenzolen glimmen alsof ze gepoetst waren van dat loopen op de tegen de grond saamgepakte, door de zon geblakerde halmen. Men glijdt telkens uit.

Daarom wat gerust en de verzamelde planten bekeken. V. was een verdienstelijk beoefenaar van de slöjd. Hij had voor ons beiden twee platte doosjes gemaakt en ze met wol bekleed. Die droegen we op zak en daarin borgen we onze eenvoudige gereedschappen: een loop, een tangetje, een schaar, een naald die in een potloodhouder geschroefd zat, een maasnaald en een paar fijne haakpennen waarvan de weerhaken afgevlind waren. Van zoo'n huishakken verzameling kan men veel gemak hebben bij 't ontleden van planten.

Dat de Hondstong (*Cynoglossum officinale*) op alle hellingen verbreid is behoeft waarlijk niemand te verwonderen. Wij zelf droegen tot die verspreiding bij, want we droegen de zaden aan kousen en broekspijpen tot aan de knieën. Het helpt niet of men ze al met moeite verwijderd, overal staan de verdroogde bruine stengels met hun stekelige vruchten beladen. Besteed aan 't eind van de reis een kwartiertje om u te reinigen, maar denk daar alsjeblieft nu niet over, 't zou tijd en moeite verspild zijn. De nootjes met haakvormige stekels houden vast als klitten. Met de uitgebloeide planten wisselen eenjarige wortelrosetten van langgesteelde lancetvormige bladen af. De Hondstong is tweejarig. Ofschoon een Ruwbladige zijn z'n bladen uiterst zacht en grijsbehaard.

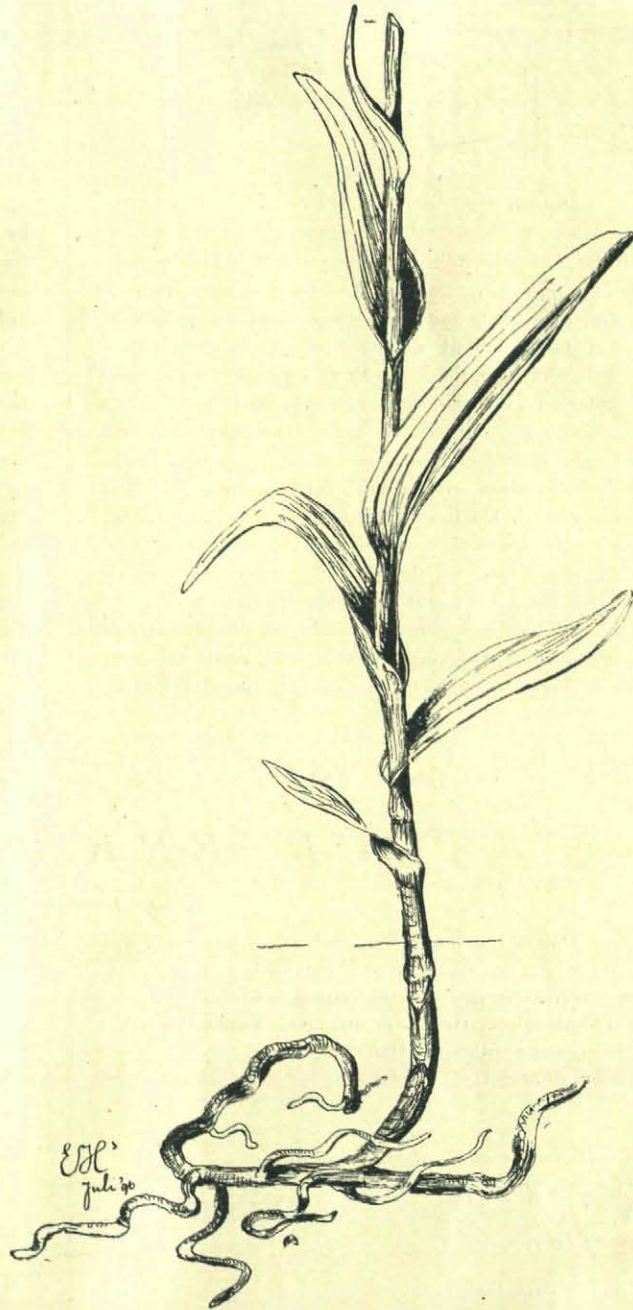
In de duinpannen is meer verscheidenheid van flora dan hooger op de heuvels. De Liguster (*Ligustrum vulgare*) zorgt voor groen, winter en zomer. In Augustus bloeit hij nog bij uitzondering. De bloempluimen zijn wit en kleiner dan

die van de sering. De bloemen ook, maar ze hebben dezelfde bouw. Draagt de sering droge vruchten, de Liguster geeft zwarte bessen. Tusschen zijn takken klimt het Bitterzoet (*Solanum dulcamare*) omhoog. Wanneer de kroonstippen haar puntjes teruggeslagen hebben en het gele kegeltje der meeldraden zich verheft boven de tien witgerande groene vlekken in het hart der paarse bloemkroon, wanneer dan een andere tak puntige roode bessen draagt en de bovenste stengelbladen, eerst slechts aan één zijde geoord, wat hooger de spiesvorm aannemen, dan maakt het Bitter-

uitgebloeide aren. De Gewone Oogentroost (*Euphrasia officinalis*) was hier in de buurt niet te zien, zooveel te meer in de duinen een half uur zuidelijker. Onder kruipwilgen en duindoorns had ik in het voorjaar Rondbladig Wintergroen (*Pirola rotundifolia*) ontdekt. 't Komt anders in duinpannen en onder houtgewas algemeen voor. De zomer leverde hier voorloopig slechts één bloeiend exemplaar op. 't Is een van de sierlijkste gewassen onzer flora, niet het minst als de kogelronde knoppen de grootte van een erwt bereikt hebben en op 't openspringen staan. Een

Bloem van *Epipactis palustris*.

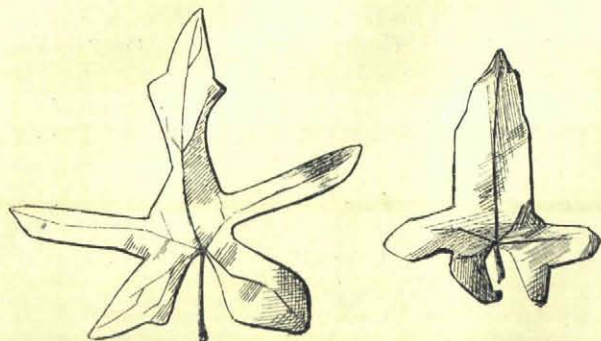
Stengel en Wortelstok van *Epipactis palustris*.

zoet een liefelijke indruk. Me dunkt de plant is zeer geschikt om gestileerd in de versieringskunst dienst te doen. Als jongens verkwanselden we elkaar de takken om er op te kauwen. Eerst bitter, maar dan kwam de zoete nasmaak, die het geledene vergoeden moest. Of het zoet tegen het bitter opwoog? In elk geval beter zóó dan andersom, als men beide smaken moet. Lager, in het gras Roode Oogentroost (*Euphrasia odontites*) met dichte bijna

paar Driedistels (*Carlina vulgaris*) prijken elk met een viertal vrij groote bloemhoofdjes. Ze hebben iets bizonders dat terstond opvalt: niet de bloemkronen maar de binnenste omwindselblaadjes streelen het oog. Deze zijn stijf en glimmend stroogeel. Ze stonden vlak uitgespreid. De plant is gemakkelijk te herkennen. In bloemperken groeien wel eens zoogenaamde stroobloempjes van allerlei kleur, die ook hard en stijf zijn en in vazen gezet lang mooi blijven.

De Driedistel doet terstond aan stroobloempjes denken.

Nog een kleine wandeling tot gindsche bosschen. Op de top van een hoog duin trekt een tweehuizige Heggerank (*Bryonia dioica*) de aandacht door zijn smalle, diep inge-

Bladen van *Bryonia dioica*

sneden bladen. De insnijdingen reiken tot dicht bij de bladsteel, de slippen zijn geen c.M. breed. Van de vijf bladslippen zijn de vier onderste twee aan twee zoo in elkaar geloopt dat het blad bijna pijlvormig is. Misschien een gevolg van de standplaats. Een Asperge (*Asparagus officinalis*) staat er naast. Op de hellingen groeit *Thalictrum minus*. Zijn bloemen gelijken op gele kwastjes door de talrijke hangende helmknoppen, die de vier of vijf smalle ongekleurde kelkblaadjes op de achtergrond dringen. Een bloemkroon is er niet. De helmknoppen zijn lang en puntig, de stengelbladen herhaaldelijk samengesteld. Op hoog terrein blijft *Thalictrum* laag bij den grond, in de laagte schiet hij een paar voet op. 't Is een vreemde Ranunculacee.

Het schel geluid van een scholekster klonk onophoudelijk dicht boven ons hoofd. De vogel volgde ons, alsof we hem beroofd hadden. Ten laatste ging hij op een duintop zitten.

We hadden de bosschen bereikt, die zich uitstrekken achter de buitenplaatsen aan de straatweg. Verwilderde fasanten zijn er niet zeldzaam. Achter de Delftsche watertoren om kwamen we aan de zoom van het hout. Een koppel patrijzen vloog snorrend op en verdween achter de hoogten. De boomen hebben veel van de zeewind te lijden. Hun kruinen zijn doodgewaaid en vormen een hellend vlak, dat oploopt naar het oosten. Onder dit hout droeg het veelbloemig Salomonszegel (*Polygonatum multiflorum*) blauwzwarte bessen. Het wordt in Amsterdam als sierplant verkocht. De dikke wortelstok is gemakkelijk uit de losse boschgrond te graven. Hij draagt op de plaatsen waar hij verdikt is als indrukzels van een zegel. Minder gemakkelijk graaft ge de bollen van de wilde Hyacinth (*Endymion non scriptus*) uit, die hier in 't voorjaar bloeit. Ze zitten diep. Een open ruimte in het bosch bood het schouwspel aan van een groep slanke toortsen. 't Was Schraders Toorts (*Verbascum Schraderi*), een plant van 1,50 M. Haar bladen zijn zeer wollig aan beide zijden en sterk aflopend langs de stengel, waardoor die gevleugeld wordt. Aan rijke bloeitoppen zitten de groote gele bloemen dicht tegen de as. Van de vijf meeldraden zijn er drie korter dan de andere en met witte wol bezet, de twee lange zijn kaal.

't Was laat geworden. Langs de straatweg keerden we terug. Nu en dan vloog een log insekt in de schemering dwars over de weg. V. sloeg er naar met zijn paraplu en deed er een neerstrijken. Het bleek een groote staalblauwe mestkever te zijn, die uit de weilanden links van de weg kwam. Als ge zoo'n kever niet stevig vasthoudt, wringt hij zich met verwonderlijke kracht uit uw vingers. Aat de onderkant van het dier vonden we als gewoonlijk een kolonie lichtbruine kevermijten.

Een geluk, als men juist voor de regen binnen is. Met het donker begonnen druppels te vallen en dat werd al gauw een hevige stortbui.

A.

G.

RUPSENKALENDER.

(Vervolg van bladz. 109).

Alle nu nog komende maanden, zal ik maar in eens behandelen, daar er in October en November maar zoo weinig rupsen voorkomen. We beginnen dus met den

HERFST (September, October, ook wel November).

RHOPALOCERA—Dagvlinders.

Vanessa C album L.

Zie Zomer.

HETEROCERA—Avondvlinders.

Smerinthus ocellata L.

Zie Juli.

Spilosoma lubricipeda L.

Zie Augustus.

Lophopterix camolina L.

Zie Zomer.

Euchelia jacobaeae L.

Zie Augustus.

NOCTUAE—Nachtvlinders.

Mamestra persicariae L.

Lichtbruin met eene witachtige rugstreep.

Vlier. — Vloekruid. — Hop. — Salade. — Hennep. — Doovenetel. — Tabak. — Gele rapen. — Erwtten.

Plusia gamma L.

Zie Zomer.

Mamestra brassicae L.

Zie Juli.

Acronycta auricoma F.

Zie Juni.

GEOMETRIDAE—Spanrupsvlinders.

Metrocampa margaritaria L.

Zie Mei.

SEPTEMBER.

RHOPALOCERA—Dagvlinders.

Argynnis Euphrosyne L.

Zie April.

Papilio Machaon L.

Zie Zomer.

Pieris brassicae L.

Zie Zomer.

Pieris rapae L.

Zie Zomer.

HETEROCERA—Avondvlinders.

Acherontia Atropos L.

Zie Zomer.

Sphinx galii L.

Zie Juni.

Sphinx pinastri L.

Zie Augustus.